

ZORA.

Časopis za zabavo in poduk.

Izhaja
dvakrat na mesec, 1. in 15.
dne na celi poli.

Stoji po pošti za celo leto
4 gld. za pol leta 2 gld. — Za
dijake in učitelje celoletno
2 gld. 50 kr.

Prevodi ruskih pesnikov.

Ivan Vesel.

8.

S m r t.

Dan vgasnil je! In nočna tema nebni
Obok v mrtvaško ruho je zavila.
Po njem so švigale in se vrtéle
Bliščeče svetle pike,
Sred njih je naša zemlja se vrtela;
Na nji, ker jo objel je tihi pokoj,
Že vse je spalo — spal le jaz še nisem.
Edini nisem spal . . . V polsvitu strašnem,
Med radostjo in žalostjo je srčno
Tesnelo mi srcé — željé so moje bile,
Veseljé ali žalost pomnožiti
S spominom na življenje že končano.
Poslednje vendar le je bilo leže! . . .

Ogrodi iz zapada neizmerne
So dvigati se jele po obocih mračnih,
Zakrivale s seboj so zvezde . . .
Veliki sveti so izginili pred njimi,
Njim pod nogami se je treslo vse,
Ostalo nič neskončno je za njimi!
In glej! približal se je zemski krogelji
Mogočni velikan. — Vse spalo je,
Nihče se ni vznemiroval — edini,
Kar smrtnih je, sem videl, kar ne daj Bog,

Da živa stvar še kdaj to vidi . . .
 Kar dvignil je kosteni roki —
 In v vsaki roci držal je človeka
 Tresočega se — bila sta mi znana —
 Pogledal sem ju — in zajokal!
 In čuden glas na enkrat počí: „Malodušni!
 Prahu ino pozabe sin, al nisi
 Ves obnemogel o mókah nestrpljivih
 Že k meni klical — vedi: smrt sem! . . .
 Država moja je brezkončna! . . .
 Glej svoja. Saj poznaš ju — ka rodil si . . .
 Teh dveh umrè ti eden. Pa dovolim
 Odločiti osodo nesprosljivo . . .
 In ti umreš, in v večnosti utoneš —
 In nju nikjer, nikjer več ne ugledaš —
 Znaj, kakor zgine čas, tako ljudje
 In rojstvo ljudsko — le sam Bog je večen . . .
 Povej nesrečnik! . . .“
 Tačas trepet prečuden je po meni se razlil,
 Zobje zaklepetali, in branili
 Iz prs poskakati besedam trdim.
 Naposled pa premogši to zavzetje,
 Zakričal sem: „oba, oba!“ kostnjaku . . .
 „Jaz vem, da ni več shoda — ni ločitve! . . .
 Živela dosti sta dozđaj, da večno
 Se njima kazen nadaljuje.
 O, tudi mene vzemi, zemlje črva —
 Razdrobi, zemljo, gnjezdo razprtij
 Brezumstva ino tuge! . . .
 Vse, vse s prevaro hudo nam ovije,
 Pa ničesar ne podari nam, razum rojstva . . .
 Proklet naj bode ta podarek . . .
 Brez njega ne poznavali bi tebe.
 Ni revnega in praznega življenja,
 Kjer nič ni nád — in le povsod nevarnost.
 Umró prijátelji naj moji, naj umró! . . .
 Težkó za kterega bom plakal:
 Saj niso deca moja! . . .“

In videl sem, kako roke kostene
 Davile so prijatelje — in prešli so —
 Ni sene, niti prikaznij več ni bilo . . .
 Z megló obraz se smrti pooblači,
 In taka gré na sever. Dolgo, dolgo
 Roké sem lomil, in solze požiral,
 Stvarnika tožil in se bal molitve! . . .

Poljub.

Humoreska iz gorjanskega življenja.

Česki spisala K. Světla, poslovenil K. Glaser.

(Dalje.)

Nič na svetu ni zastoj. Kar me pri tej reči jezi, je to, da ima tvoj oče prav; tako bi ne smela ravnati. Nisi mogla nekaj Lukašu dovoliti? Je moralo do tega priti? V ostalem pa je za vaju zdravo, da sta pri tej priložnosti spoznala, kam vaju utegne vajna trma pripeljati; da bosta pozorna v prihodnje. V vsakej reči je dvojna iskra, dobra in huda. Na to jezo med vama celo nič ne dam, enaka je poletnej nevihti, ki le kratek čas trpi, a po njej vse tem krasneje zeleni. Kdo bo ti verjel, da moreš ti biti brez njega, in on brez tebe? Le idi, da se ti v lice ne smejem. Ko bode pre-spal svojo besnost, bo se kesal, da je to včinił; ti pa do rana tukaj ostani in gotovo spoznaš, da mu nisi smela odreči; glave se vama vmirijo, krv potolaži, in stara ljubezen se burneje vzbudi kakor je bila poprej.“

„Nikdar, nikdar!“ je zakričala Vendulka; težko se je že premagala, da je teto tako dolgo poslušala. „Ne tajim, da sem imela Lukaša do smrti rada, pa zdaj, zdaj ga sovražim do smrti, to je huda beseda, čudim se, da to izgovorivši nisem duše izpustila. Oh ni bil še takov, kakov je zdaj, in tudi od narave takov ni; gotovo je to ranjka vzročila? Da, ona je vsega tega kriva, ona mi ga je odljudila. Sam priznava, da mu je dala vse veljati, če je rekel črno ali belo: kako bi se pri tem mož ne razvadil? Taka deklica, kakor sem jaz, ne sme možu vsega dovoliti; ona ničesar ni razumela, jaz pa razumem, vsako domače in poljsko delo, vsak krajcar za maslo in mleko si zapišem, in vsako knjigo bodisi tiskano z novimi ali starimi črkami prečitam do zadnje besede. Vsled tega govorim pametne besede. Kaj pravite, da se vmirim in do rana posedim? Morde hočete oditi in me tukaj samo pustiti? Tega mi ne včinite, ker bi zarad premišljevanja zblaznila. Ta, kateremu na ljubo sem vse može prezirala, kateri je bil v mojem srcu za bogom prvi, ta me je na smeh postavil pred vsemi ljudmi in se mi je zagrozil, da že brž po poroki uvidim, kaj bo z menoj storil. Lasi se mi na glavi ježijo če na to mislim. Teta, Vi morate me vzeti med premitnike, da se rešim svojega zla, inache me najdete mrtvo.“

Tej prosbi se Martinka upirati ni mogla.

„Za enkrat morde ne bo krivo, pa večkrat z menoj ne pojdeš,“ spregovori konečno Martinka. „Pojdi tedaj! Vzemi ta koš; danas mi moraš že ustreči, ker si me tako vstrašila; sodeča po tvojem glasu sem menila, da je že konec tebe. — Tako ravno se ne smeš držati, moraš se malo nagniti, da bo videti, da neseš kaj. Če veš, kaj bi vtegnil tak koš masla

vagati, ne smeš ž njim leteti, kakor da bi perje v njem imela. Kdor s premitniki hodi, mora na vse malenkosti gledati; najnezatniša reč človeka ovadi. Tako — zdaj je dobro. Bog pomози; s pravo nogo naprej, da se zopet zdrave vrneve. Mojih premitnikov se ne smeš bati; sicer niso gizdalini, pa pravi korenjaki, posebno stari Matuš. Razume se, da ga poznaš, kako bi ga tudi ne poznala? Stoji po nedeljah in praznikih v cerkvi ravno pod prižnico, da bi prvi slišal božjo besedo. Cerkev in pridiga, to je za-nj; samo boga se boji. Zaradi tega od sobote do nedelje nič ne dela, in tudi v postu ne. To daruje nebu, da bi ono tudi nad njim svojo roko držalo; povem ti, to je človek kakor mora biti; ravno tak, kakor moj ranjki, bila bi lahko lastna brata. Uren je, kakor jegov najmlajši sin. Za njim lazi deset do dvajset jegovih ljudi, na sto korakov drug od drugega tako tiho, kot da bi bili sami duhovi iz grobov. Skače še po skalah kakor srna, sliši kakor jerebica in sluti sovražnika na pol milje. Kedar pa kaj zapazi, hitro vsem naznani in svoje tamo zapelje, kamor se nobenemu ogleduhu ne poljubi. Hodevam jim nasproti do križanskih lesov; tam me navadno pričauje stari Matuš.“

Med tem ste se bili obe z doma pokradli in ste prišli v visok les, kjer ni smela Vendulka nič spregovoriti, kakor je bila Martinka zapovedla, ker prê nobeden človek vedeti ne more, da se ne bi skrival posluhač med drevjem.

Stresla se je Vendulka od glave do pet, ko jo je sprejela ta mrzla in gosta tema, skoz katero ni probriskala nobena zvezdica; ko je slišala nad seboj in okoli sebe tako čudovito šumeti, zdihati in hrumeti, pa še vedela ni, odkod vsi ti tajni neslišani glasi prihajajo, komu veljajo, in so-li res to samo jele, smreke in gabri, ki se tako skrivnostno pogovarjajo, ali je to kaj drugega. Dovedalo se jej je včasih, da je hodila po dnu jezera, in da valovje nad njeno glavo plaka. Nehoté se je spominjala pravljice, ki so se v zimskih večerih pri peči pripovedovale.

Bilo je v tem kraju nekda j mesto, katero se je naglo v zemljo pogreznolo in tam je jezero iz globen izstopilo. Slišijo prê ljudje tam še zdaj, kakó zvonovi zvonijo, klicaje na pomoč in osvobodjenje. Prišla je Vendulki misel, pognati se v te globine, ker je v svojih prisih gojila ljubezen do lažnjivega človeka, in sree jej je bilo v morju velike žalosti uto-nolo kakor zvon, ki na pomoč kliče v pogreznem mestu.

Obšel jo je strah in groza, kakoršne še nikoli čutila ni; bila je prvokrat o polnoči v lesu.

„Oh stokrat sem rajši o polnoči v lesu sama, stokrat rajši zadnja služabnica pri premitnikih, kakor pa podkova nespravedljivega moža, ki ženo za to preganja, ker je kaj vredna,“ je z nova zaplakala. „Kako bi se na dnešnjem nemem, temnem in žalostnem potu ne spominjala radost-

nega leta iz očetovega doma pod ženino streho, da bi postala gospodinja, nad vse srečna spoštovana ljubljena in ljubeča? Nebo se mi je takrat smejalo, kakor da bi bilo posajeno s samimi rožami in vijolicami, male stezice so se vile med njimi in dozdevalo se mi je, da bom hodevala z Lukašem po samih takovih cesticah med najkrasnejšimi rožami in vonjavo razprostrajočimi vijolicami! Zdaj prevedim, da sem le sanjala, da iz vsega hrepenja, iz vse ljubezni, nade in mladosti ni nič — prav nič!“

Bi se li bilo čuditi, da bi blagej Vendulki srce ne pokalo?

„Pa nočem si glave tretji zaradi tega, saj me ni vreden. Kdo vé, s katero zavistnico se mi zdaj posmehuje? Ne bom nanj mislila, nočem nanj misliti, niti ednega mojega vzdih ni vreden. On me je prevaril, se mi je nalegal, on ni tak, kakoršnega se je delal. Zdaj vender lahko dokazem, imam-li tak železno glavo, kakor tatek o meni pripovedujo. Da bi mi vender gospod bog moč dal, vztrajno pri tem ostati, kar sem zdaj ozbilno sklenila! Samo zdaj se mi naj volja izpolni! Nočem več o njem slišati, ne se ž njim sniti, nikdo mi naj ne govori več o njegovem novem snubljenju, nikdo mi naj ne hvali, kako rad bo nevesto imel. On bo jo rad imel?! Ha! To celó ni mogoče. Može povse drugače ljubijo, kakor me ženske; to sem žalibože spoznala. On takov še ni bil, ko je bil svoboden, pozneje se je tako spremenil pri ranjki; ta ga je celega skazila. On ni kriv nego ona, ker mu je v vsem prav dala.“

Solze so oblile Vendulko. Teta se je naglo vstavila in Vendulka jej za petami korakaje se je morala tudi vstaviti. Vzela je stara Martinka nekaj iz žepa in tako zapiskala, kakor kak ptič visoko nad vejami. Pazljivo je nekaj časa poslušala, da se je ravno tako odpiskalo; vzradovala se je teta.

„Stari Matuš še čaka na me,“ je zašepetala Martinka, „vedel je, da pridem in vé, da se smé samo na me zanašati. Morave se tedaj požuriti, da ne bo čakal dolgo.“

A tako hitro je začela stopati Martinka, da se je morala Vendulka njeje sukneje prijeti; inace bi jo bila zgubila; v trenutku ste dospeli do visoke obraščene skale.

Začela je Martinka po pečini plezati kakor srna; niste se dolgo na kviško trudili; goščava je mejila na ravninico, sred katere je nekaj zamigalo enako moški postavi. Bil je to stari Matuš, ki je vstal iz trave, kjer je ležal, čakaje lene nositeljke. Zaslišavši, da nekaj zašumi, je izpod svojega oblačila vzel veliko balo, zapazivši pa, da ste iz lesa namesto edne dve ženski izstopile, jo je nagloma skrnil. Vendulka se strahu za teto skrila. Zabliskala se je Matušu v roki pištola, ktera je ravno Vendulki na glavo nameril. Kdo vé, kaj bi se bilo zgodilo, ko bi ne bila Martinka

naglo k njemu stopila, in mu objasnila, koga si je pripeljala na pomoč. Vendulka se je tresla po vseh udih.

Smejal se je stari promitnik Vendulki, da se je dala tako vstrašiti, podavaje je v pozdrav roko, trdo kakor rog; pa njej ni bilo za smeh, tresla se je kakor da bi bila smrti v oči gledala, in strahoma se je dotaknila roke, čemur se je zopet nasmejal stari Matuš, da je prê teta cela druga ženska, kakoršne so zdaj

Med tem je Martinka vzela balo in jo v koš skrila in zopet vse tako napravila, da bi nikdo ne bil rekel, da je v košu kaj družega kot maslo. Stari Matuš je pohvalno priznal, da bi se vsemu odpovedal, ko bi Martinka une ne hotela več pomagati; tudi je dodal, da dnes ni treba blaga nikamor nositi, ker pride ponj platnar iz Rihnoča, da bi ga spravil k nekej gospej, ki si je pri promitnikih nekoliko krasnih oblek naročila.

Izgovorivši to je stari Matuš tako naglo zginil, kot da bi ga bila skala, na katerej je stal, pogoltnola. Zopet se je zbala Vendulka; da se je tako naglo zgubil, se tako čudno obnašal, tako divje smejal, jo je ommilo. Ta Lukaš, ah ta Lukaš! kako daleč jo je privedel, za to, da poprej nobenega družega pogledala ni kot njega. Kdo bi jej bil prorokoval; kam bo jo zapodil!

Mraza se je tresla, premišljevanje in žalost jo je prevzela. Bojé se, da ne bi kje ce'la tropa promitnikov na njo planilo in jo v ječo vleklo, se je z teto domu vrnola.

„No, kako se ti dopada promitnikom nasproti hoditi“? jo je prašala teta „zbodljivo Vendulko, ko ste se odhajajé iz lesa domu vračali.

„Dobro, dobro“ je trdila Vendulka, a pri tem so jej zobje klepetali, da je bilo Bog vé kam slišati. (Dalje prih.)

Emerik Gozdnik.

Anton Bezenšek.

(Novela)

Pred kakimi osemdesetimi leti, ko sta stala v belej Ljubljani še samostan in bolnišnica usmiljenih bratov, povračal se je neki brat tega reda, Emanuel po imenu, iz Trsta proti Ljubljani. Nakupil je v Trstu nekaj vračnih zelišč za lekarnico svojega samostana, jih poslal naprej, sam je pa pešice pot proti domu nastopil.

Bilo je nekega grdega zimskega dne, ko je po poldan Postojno zapustil, da bi še o pravem času prišel do gradú Hasberga pri Planini, kjer je bil navadno pri družini nekega oskrbnika prijazno sprejet. Bil je komaj četr

ure od Postojne, kar nastane siloviti pišč, znan pod imenom borja, kateri mu je hotel sapo zapreti in daljno potovanje zabraniti.

Ker takošen veter po navadi več dni zaporedoma razsaja, Emanuelu ni prišlo na misel, da bi se na varno mesto nazaj povrnol, in čakal, dokler potihne, nego vpiral se je na vso moč vetru, in srčno dalje potoval.

Ko je dospel do družega hriba, kjer se prične gosti gozd, ki se razprostira do turške meje, prišel je star orožen mož po dalmatinsko oblečen iz gozda in hitel mlademu potniku nasproti. Emanuel se je prestrašil, ker je mislil, da kaj huđega namerjava, in se je nekoliko na stran zognil. A kako se je začudil, ko je videl, da se mu tujec prijazno bliža, ga za roko prime in jo poljubi. Starec z nagrbančenim licem je usmiljenega brata spoštljivo nagovoril in ga poprosil, naj gré ž njim in stori dobro delo usmiljenja. Neka oseba leži bolna na smrtni postelji, zdihnil je z milim glasom, in potrebuje vaše pomoči. „Nisem duhoven“, odgovoril je Emanuel, „ampak samo brat in postrežnik bolnih, kateri bolnike varuje in ž njimi moli. Grem torej s taboj. Ako pa gojiš slabe naklepe, zavolj katerih me hočeš s ceste spraviti, povem ti, da nimam več premoženja, ko poltretji goldinar, in nobenih dragocenosti, razvun srebrnega okova na tobačnici in srebrnega križca na molekcu. To ti lahko tudi koj dam, in potem me znaš pri miru pustiti.“

„Ne, častitljivi gospod!“ rekel je tujec. „Bog me vari, da bi vas hotel ropati; marveč z veliko miloščinjo se bodete povrnili na svoj pot.“

S tiho udanostjo v voljo in previdnost božjo je Emanuel nenavadno vabilo sprejel in se napotil za možem.

Po jako težavnem potu in po neuglajenih stezah skoz goščave, čez pečine in kršje prišla sta do razvalin nekega velikanskega poslopja, in po stopnicah navzdol v neko temno klet, katero je razsvetljevala bleda luč iz zakajene svetilnice. Emanuel dalj časa nič ni videl, kakor je sploh navada, ako stopimo iz svetlega podnebja v temne prostore; še le pozneje se mu je začelo daniti pred očmi. Tam v kotu je videl na postelji, napravljenej iz starih cunj in obnošene obleke, mlado umirajočo ženo, in pri nogah ji je ležalo otroče staro blezo dve tri leta. Dva dobro oborožena možaka vstala sta pri vstopu Emanuelovem s svojih sedežev in se mu pozdravljaje približala.

Starec, ki ga je spremil, obrnol se je proti njemu in mu tiho tako-le govoril: „Častitljivi gospod! Naši bratje so že odišli. Ne smemo dalje čakati. Nas zasledujejo. Ta bolnica tukaj je žena nekega tovarša, kateri je pri nekem napadu na cesti obležal. Če ni rešitve za umirajočo, prepustimo jo Vam, da za njo molite, in potom za njeni pokop skrbite. Otroka vzamemo saboj.“

Vzdignil je spečega otroka, ktéro se je koj vzbudilo, in zagledavši

obraz osornega moža na ves glas jokati začelo. Bolnica je prestrašena oči odprla in roke stezala po otroku.

„Pustite otroka tukaj,“ rekel je eden izmed mož. „Njegov vrišč bi nas še lahko ovadil. Prepustite ga duhovnemu bratu, naj skrbi za-nj.“

„Dobro,“ rekel je stari, „tukaj je denar, častitljivi gospod; kar pa najdete tukaj v tej shrambi, je tudi vaše. Molite za nas. Z Bogom!“ Pri teh besedah vrgel je majhno mošnjico na posteljo in s prstom pokazal na obleko in brešno, kar vse je v največem neredu po tleh ležalo. Potem je vzel orožje in se molče poslovil z ostalimi tovarši.

Zdaj je bil Emanuel sam pri postelji umirajoče; začel jo je torej koj s pobožnimi besedami tolažiti.

„Bog je moje molitev uslišal“, rekla je bolnica, „da morem pri krščanski tolažbi in molitvi umreti. V resnej uri nesreče je tolažba hudobnih ljudi strašna muka. Kako so me tolažili zavolj nesrečne smrti mojega moža, kateri je pri Lipi med nekim napadom padel; kako so me na mojo bližnjo smrt pripravljati se predrznili. Oh! kakošna hudobija in brezbožnost! Prosim vas, častitljivi gospod, ne zapustite me, in stojte mi na strani s tolažljivo besedo in vašo molitvijo do zadnjega zdihljeja.“

Emanuel je obljubil, da je ne bode zapustil, in je nadaljeval svoje duhovne vaje, kakor je bil v samostanu pri bolnikih storiti navajen.

Bolnica je vedno bolj pešala. — „Ker mi je Bog,“ šepetala je, „duhovno pomoč poslal, je-li vas smem za dve milosti, kateri bi mi spolniti blagovolili, prositi, da potem ložej in mirno umrem. Pošten krščanski pokop in rešitev mojega ubozega otroka, da ne bode nikdar prišlo tem brezbožnim ljudem v roke, kateri so mojega moža zapeljali in ga do tako strašnega prepada pritirali.“

„Pošten krščanski pokop bom oskrbel,“ obljubil je Emanuel.

„Pa moj otrok,“ zdihovala je mati boječe, „moj otrok, — ljubeznivost in nedolžnost sama — izpostavljen bode svetu, ki bode svojo nesrečno sodbo o njem izrekel, ker je potomec hudodelca, in Bog vedi kam ga porinil, da zvé, sebi v večno sramoto in žalost, kdo je bil njegov oče. Vam, pobožni mož, katerega mi je Bog v tolažbo in srečo ob mojej smrtni uri poslal, vam izročim otroka v varstvo. Ko me več ne bode, vzemitej ga, dajte ga revnim, priprostim pa krščanskim ljudem v izrejo, kjer ne bode nikdar zvedelo, kdo so bili njegovi nesrečni stariši.“

Emanuel ni hotel umirajočo z daljnimi pomisleki nadlegovati, nego obljubil ji je, zaupaje v božjo previdnost, ki ga bode modro pri izpolnjevanji te dolžnosti vodila, da bode vse natanko izpolnil.

Potolažena žena mu je stisnila v znamenje hvaležnosti roko, blagoslovila otroka in umrla.

Emanuel je vzel otroka, in ne vedé dobro za pot, obrnil se je, kakor

se mu je blizo po solncu dozdevalo, da bo prav, proti veliki cesti. Otrok, ktereга je nesel saboj, jokalo se je nekaj časa po materi, slednjič je pa zaspalo položivši glavico Emanuelu na rame.

Bilo je že pozno po noči, ko je prišel do Hasberga, kjer so se čudili njegovemu poznemu prihodu in majhnemu otroku. Povedal je vse od konca do kraja, kar se je dogodilo, a čednega fanteka, Emerika po imenu, v Hasbergu pustiti ni hotel. Naprosil je oskrbnika, da oskrbi za umrlo krščanski pokop, in mu dal v ta namen mošnjico, katero mu je starec podaril. Drugi dan je odpotoval proti Ljubljani. — Otroka je dal nekej krščanski stari ženi, katera ga je v Švarcovo na Avstrijsko k svojej sestri v izrejo poslala.

Emanuel je bil čez nekaj let v Feldsperg prestavljen, kjer je imel priložnost nadepolnega in čvrsto izraščeneга fantiča k sebi poklicati in sam za njegovo daljno odgojo skrbeti. Ker je imel Emerik Gozdnik, to ime mu je dal, posebno veselje do zdravništva, dal ga je kirurgije učiti; v tej vednosti je on tako izvrstno napredoval, da je skoraj vse svoje vrstnike prekosal.

(Konec prih.)

Josip Jungman.

Sp. Janko Pajk.*)

Čudni so povestnični slučajji, kateri so zadevali českoslovanski narod kroz vse one vekove, odkler je ta narod po dalekem svetu znan. Zasedši severno-podunajsko zemljo, branjeno pred zapadom in severom po gostih in goratih šumah, a razprostrto proti reki Dunaju in južnim nižavam, utrdil si je on za rana svoj posebni narodni živelj krepko državno vezjo, zlahtnejšim načinom života, gorečo pobožnostjo, gojenjem nravnosti, vednostij in umeteljnostij. Kralji tega naroda imeli so svoj glas pri izborih nemških cesarjev, bojevali se s severom in vzhodom, borili se za vladarstvo „avstrijskega“ zemljišča, a podlegli. Verski prevrati, izkativši se v dalekem severu, zaplodijo se v sredino pravoverne česke zemlje, raznetijo silni ogenj verskega razpora, kateri se plamenu severne luči enak v kratkem razširi čez vse meje českega kraljestva, dokler od trdih sil navade, nasprotnega verskega osvedočenja, in povestničnega teka dogodjajev pogašen v malem številu hrabrih prs časove jedva preživotari. In podobna osoda streže tudi po narodnem in državnem tega naroda življenji. Na moravskem polji premagan, na belej gori ohromljen zagrebe se vsa moč tega naroda v nečutno mrtvilo! Umre mu spomin starih časov, zamre mu književni jezik — in glej čudo; na enkrat plane kvišku in tirja svoj delež življenja nazaj. In denešnja

*) Ta spis se je slučajno zakasnil; bil je Jungmanovej slavnosti namenjen.

doba vidi ta narod zopet med živimi, med borečimi, med delajočimi, čakajočimi svoje končne osode! Borba in muka sta mu delež, bodočnost negotova! —

Ta čudna moč, ki speče narode tako rekoč s čarovno šibico k novemu življenju prebuja, klije včasih v bornej kmečkej bajtici. Tu, v jedru narodnega bitja, vzbudi se iskrica, iz ktere naraste goreča grmada, razsvitljajoča in ogrevajoča ves narod. Baš kmečki sinovi, bistrim duhom obdarjeni in v kolo svetovnega preobrazovanja postavljeni, so najsposobnejši, narod iz vsakdanjega tira prekrenoti, ker se v njih shaja prvotni narodni čut z nabrano si svetovno obrazovanostjo. Stojé na domačinskih narodnih tleh dišejo oni duhom svetovne naobraženosti, nosé v sebi tako rekoč dvojo dobo človeštva: prvotnost in novost. Zato je moč takih duhov silna in nenadejana. In baš takovim zahvaljuje českoslovanski narod probudjenje k novemu životu.

Takovi moževi so Čehom bili: Vratislav z Monsa, Pelcl, Durich, Hanke, Kramerius, Prochazka, Dobrovsky, Puchmayer, Hučkovsky, Nejedly, Kinsky i. t. d. Največi med njimi bil je Josip Jungmann. On sluje ne samo kot „preroditelj jezika, no i života českého“. —

Življenje Jungmanovo samo po sebi nima ničesar posebnega ali znamenitega; ono je podobno življenjem tolikih in tolikih drugih literarnih mož različnih narodov. Znamenitost jegovega življenja ne sestoji v bleščečih zvananjih velikih činih na polji politike ali strategike, nego je bogato duševnih del, duševnih porodov, plodno novih mislij, idej in novih besednih odkritij. A to nij mala zasluga. Razširjenje dušnega kroga, obora mislij in idej, razširja pri vsakem narodu tudi krog praktičkega delovanja; nove misli in ideje so nov tir v neznanih in novoodkritih kraljestvih delavnosti človeške, in nove besede so nove postaje in nova mesta v tem kraljestvu.

Poznavanje teh novih kraljestev mislij in našedstev pa vzbuja narodovo podvzetnost, daje narodu sigurni kompas v roke, s kojim se on podaje na pot v dalno deželo. S tega stališča sodeč pospešujo vsi veliki misleci in vsi učenjaki vseh različnih vrst učenja narodni život in svetovno, človeško obrazovanost. Zato trudi naših jezikoslovcev, na ktere se nekteri porogljivo ozirajo, nimajo se niti za las postavljati za drugimi misleci: za filozofi, mehaniki, geografi, prirodoslovci itd., nego imajo isto pravo do narodove hvaležnosti in svetovne slave. Istinost tega kaže se prav jasno v Jungmanovem življenji.

Josip Jungman se je rodil l. 1773, 16. julija na Českem, v vesi imenovanej Hudlice, v kmečkej hiši. Jegov oče zval se je Tomaž. Josip Jungman je bil drugi sin Tomaža Jungmana. Starejšemu bratu je bilo ime Anton; ta je bil doktor lekarstva in profesor pri pražkem univerzitetu; mlajši Jungmanov brat je bil Jan (Janez), ki je postal župnik nekde na Českem.

Vidi se iz tega, da hiša Jungmanova nij bila baš ubožna, ker je tri sinove v više nauke dala. Tudi se vidi iz bratovskih učenih stališev, da mladi Josip Jungman nij ostal brez dobrodejne dotike od strani svojih bratov. Gotovo so ti, kakor se to po sebi razumeje, blagotvorno na svojega brata delovali.

Dovršivši domačo občno šolo bil je Josip Jungman v Beroun k piaristom v šole poslan, od tistod pak je šel v Prago v novomeško gimnazijo, od tistod v filozofiški fakultet, in dovršivši univerzitetse nauke bil je nastavljen kot gimnazijski profesor v Litomericah (1800). L. 1811 je bil iz Litomeric premeščen k akademičkej gimnaziji v Pragi, kterej je postal l. 1834 ravnatelj. L. 1844 je moral službovanje po zbolenji ustaviti, in l. 1847 16. nov. je umrl v Pragi.

To je v kratkem zvonanji tek Jungmanovega življenja, pravega profesorskega in učenega života. Pogledimo pak zdaj, v čem je Jungman živel za svoj narod českoslovanski.

Vidi se, kakor da je konec 18. in početek 19. veka bil pravi vzkres, pravo vstajenje narodov slovanskih od mrtvih. Literature raznih slovanskih narodov, literature, ta zrcala narodovega življenja, vzdramile ali oživile so se baš pred pragom XIX. veka. Takó n. pr. srbska (Obradović), ruska (Deržavin), slovenska (Vodnik) in ista česka (Dobrovsky). Vzbudila je narode nekaj nemška vzcvetevša klasička doba (Schiller in Goethe), nekaj nemška in francozka filozofija (Kant, Rousseau), nekaj pa tudi francozka revolucija, koja je svoje žarke po dalekej Evropi razprostirala. Dušni in in državni prevrati so siloma speče narode iz sanj vzdramili, usta jim odprli, literaturo vstvarili.

Tudi Josip Jungman je bil z drugimi živejšimi narodnimi duhovi k poznanju svoje nadarjenosti in svojega poklica probudjen. Začel je najnižo in najprostejšo vrsto literature obdelovati: „Basni a zpěvy,“ kterih je izdal l. 1793 zbirko. Tako spisovanje služilo mu je samó v pisateljsko vajo. L. 1803, tedaj érez deset let, bil je Jungman uže izvrsten pisatelj; pokazal se je v „Slavomilu“ (1803) in v spisu „Slavomil a Pravda“. Od zdaj pa je začel z drugimi izobraženimi jeziki Evrope natecati se; počel je v češčino z drugih jezikov slavna dela prevadjati. Tako je prevedel Goethejev spev: „Hermann und Dorothea,“ Chateaubriandovo delo „Ataly“, Miltonov „Izgubljeni raj“. L. 1820 ga nahajamo na literarno-historičko-kritičkem polji; spisal je „Slovesnost“ (literaturo) česko (1820), in isto delo predelal l. 1825 pod naslovom „Historie literatury české“.

Uže iz teh del se vidi, kako je Jungman s prostega pisateljskega proizvodjanja preskočil na polje kritičkega pisateljavanja, kakó je prestopil na obdelovanje českega jezika in jega literature kot sredstva k izraževanju

mislij, kot forme, kot kalupa govorenja, kratko rekoč, kakó je postal Jungman česki literar-historikar in filolog.

In glej! l. 1835 zagleda nenadejano in čisto nepričakovano beli svet najslavnejše delo česke literature, najzaslužnejše delo Jungmanovo, po kojem si je nesmrtno slavo pridobil — Jungmanov „Slovník českoněmecký“.

Kdor je to ogromno delo veel, kdor pojedine članke prečital, kdor vé, s kakovo pomnivitostjo in natenčnostjo je to delo spisano, ta bode razumel nezaslišano začudjenje, kojim je ono bilo od učenega sveta sprejeto. Nobena česka knjiga nij tolako navdušenja vzbudila, tolako k literarnemu delovanju pripomogla, tolako ponosa českemu narodu dala in tolako pozornosti po svetu vzbudila, kakor ta „slovník“, ta vidni in pregledni zaklad vsega českega govora, ta trdna podlaga literarne delavnosti česke. Skoro neverjetno se je zdelo svetu, kako je mogla enega edinega človeka moč tako ogromno delo sestaviti. Jungmanovo ime je postalo talizman českega in slovanskih narodov.

Zares, z velikim ponosom sme se slovanstvo z nekterimi primeri svojih literarnih močij pohvaliti, ktere so po cela življenja enemu in istemu nauku požrtvovale. Vzemimo si v spomin Lindeja veliki poljski, Jungmana česki, Dalja ruski, pa tudi Miklošiča staroslovenski, Čafa in Zalokarja slovenski slovar, kateri je zdaj šče samó v (ogromnem) rokopisu shranjen. Ti primeri dajejo nam podbujo v literarnem delovanji; oni nam svedoče, da Slovani, kedar jim bodo okolnosti milejše, kedar bode znanost jezikoslovska po teku činov dovršena, hrane ogromnih duševnih močij v sebi, ktere moči šče enok svet raznenadijo svojimi junaškimi pismenimi deli. —

Zares so slovarji raznih slovanskih narodov neobhodno potrebna dela. Treba je velikemu slovanstvu poznati ves zaklad svojega toli razprostrtega in toli različnega jezika. Vsaka beseda, vsaki samorasli izraz bode potomstvu v sredstvo mišljenja in govorenja služil; iz vseh slovarjev bode se tok besed zlil v eden harmonično sestavljeni živi, literarno izčiščeni, močne doneči literarni jezik. S tem bode sicer pri mnogih narodih posebna literarna delavnost dovršena; a od tod počenši tirala bodeta čas in potreba pojedina slov. slovstva k nastopljenju novega pota, pota edinosti in dovrševanja. Material bode priredjen; srečna roka iz njega izbere, kar bode k praktičnej rabi potrebno. In s tega ozira naj se vsaki narod požuri z nabranjem svojega besednega gradiva. V tem smislu, kakor smo ga gore naznačili, ima tako delo svoj viši pomen in namen.

Zasluge Jungmanove je priznal tudi tedanji kralj česki, Ferdinand, ki je Jungmanu vitežki Leopoldov križ podelil. Tudi dunajska akademija znanostij imenovala je Jungmana svojim udom. A najlepše priznanje dal mu je česki narod, kateri je Jungmanovo ime v svoj spomin in v svoje hvalno srce zapisal.

Kakó vé ta narod zasluge svojega Jungmana ceniti, pokazal je 12. in 13. julija s svojo slavnostno svečanostjo stoletnega godu Jungmanovega, in z narodom českoslovanskim slavili smo tudi mi Slovenci spomin za-sluznega slovanskega genija: Josipa Jungmana, kteremu je tudi „Zora“ ta mali spomenik postavila.

Lope Felix de Vega Carpio.

D. T.

Phoenix dramatične poezie Španjolov Lope de Vega se je narodil 25. novembra 1562 v gradu: Vega, v dolini Carriedo, v stari Kastiliji. On je pravi čudež pesniške nadarjenosti. On je naj rodovitniši vsih pesnikov; v svojem življenji je složil 21,300.000 granes. Vse, kar se o pesnički rodovitosti Menandrovi govori, kar od urnosti Ovidievi, ki je, ko ga je oče enkrat zaradi pesmarenja s šibo pretepal, še v heksametrih za odpuščenje prosil: „parce pater stipulis, nolo componere versus“ — ni nič proti Vegovi umnosti, ki je že 5 let star vrstice slagal, in v svojem 11. letu komedije v 4 dejanjih sostavil, in sicer v najglajših verzih.

Prve šole je obiskal v Madridu, vendar, ker je želel sveta kaj videti, je enkrat starišem ušel, ali v Segovii ujet, je bil v Madrid nazaj spravljén. Lopetov oče je tudi bil prijatelj pesništva, posebno pá prijatelj ubogih in bolnih, in je tudi svoje otroke vadil v delih krščanske ljubezni. Ne še celo 12 let star stopi naš pesnik v vojake, in bil je v vojski, ki se je podala v severno Afriko, da pridobi mesto Tunis. Zapustivši vojaško službo in prestopivši v službo Manrique-ta, škofa avilanskega, ki ga je dal šolat, loti se Lope narpreje filozofie, ter matematike na alkalskem vseučelišči, pozneje v Salamanki, postane baccalaureom filozofie, nameni stopiti v duhovski stan, a ljubezen, kakor sam pravi, ga je tako oslepila, da je vse drugo pozabil. Sopot stopi v vojaško življenje, ide na Portugalsko, bojuje se hrabro pri Tercieri, in prime službo tajnika pri vojvodi Albi, nauku imenitnega vojskovodje. Leta 1584. je še kot imeniten pesnik slovel, 1588. bil je sopet vojak v slavni Armadi. Eden jegovih bratov tudi vojak je vmrl na ladji v njegovih rokah zadet od sovražne krogle. Pod vrvjem jamborov je naš Lope pesmi slagal, in ni ga motilo šumenje morskih valov. V Madrid se povrativši zaročil se je z Izabello de Urbina, katero imenuje svojo sladko ljubeznivo ženko, ki pa se je proti volji svojih starišev ž njim zavezala. Ta zaveza ga je zapletla v dvo boj in on je bil zaradi tega izobčen. Jegova žena ga je spremila v prognanstvo, ki je 7 let trpelo. Lope je živel v Valencii, nekaj časa tudi v Italii, in še le leta 1595 ide v Madrid nazaj, kjer je postal tajnikom Marquesa Malpica. Med tem mu žena umrje,

in oženi se drugokrat z Juarno de Guardia. V tem zakonu dobil je sinka Carlosa, ki pa mu 7 let stari umrje. Neskončno lepo opeva Lope žalost črez zgubitek svojega sina. Tudi druga žena mu skoro potem umrje, naš pesnik ves pobit od žalosti sklene svet zapustiti. Dal se je za mešnika posvetiti, in leta 1609. bral je svojo novo mešo. Pa tudi kot duhovnik Lope ni zapustil poezije, nego stoprv zdaj se je prav razvila jegova pesniška delavnost. Slava jegova je zmirom bolj naraščala, narod ga je čestil, in jegovi igrokazi so vladali v vseh glediščih. Črez vsako dogodbo je jegovo pero razlilo posrečenje pesništva, vsako zmago je slavilo, v vsakej nesreči tolažilo. Cervantes piše o njem: „Lope je čudež nature, gospodar gledišča, vsi igralci so jemu služevni.“ Vendar na višini svoje slave ni zgubil ponižnosti, ostal je pobožen, pohleven in dobrotljiv duhovnik. Neizmerne honorare je dobival, vendar zraven tega nikdar ni bil bogat. Tujei so hodili v Madrid Lopeta gledat. Ljudstvo se je raval po ulicah, kedar je Lope šel na sprehod, kralj je obstal, in ga čestitljivo pozdravil, kedar je Lopeta srečal; papež ga je imenoval apostoljskim protonotarjem, doktorom bogoslovja in sodnikom reda Johanitov. Leta 1617 je Lope izdal prvo zbirko svojih poezij v 12. zvezkih, ki obsegajo 144 komedij. Vsega vkup pa je spisal 1500 komedij, in 12 knjig raznih predmetov v prozi in verzih. „Bil je bister ko blisk v svojih kompoziciah,“ piše o njem eden jegovih prijateljev. Honorara vse vkup je dobil 97,000 zlatov a jegova darežljivost do ubogih je bila tako velika, da niti ni imel dote za svojo hčerko. Kralj Filip II. je iz svoje kase jej dal ženitvanjsko doto. Svojemu sinu je pisal: „Nimam ničesar, nego borno hišico, borno posteljo, borno mizico, in vrtec, čijega cvetlice mi razpodijo moje skrbi.“ Lope je umrl 73 let star 21. avgusta 1635 po kratki bolezni. Način, kakor je Španija svojega pesnika obžalovalo, služi narodu španjolskemu na čast. 9 dni je bilo žalovanje po vsem kraljevstvu. Ni še nobeden pesnik imel take pogrebne slovesnosti, kakor Lope. Jegov prijatelj vojvoda de Sessa je poplačal vse stroške. Vsi ministri, velikaši in prelati, učenjaki in umetniki so ga spremili. Ko so truplo materi črni zemlji izročili, slišalo se je stokanje in jokanje, ko da bi bil vsak svoje nardražje blago zgubil. Več dni so trpele mrtvaške slovesnosti; 160 pesnikov je slavilo jegova dela. V vsih cirkvah so propovedovali o njegovih zaslugah. Lope je bil mož visoke rasti, bolj suh, vendar prijetnega obličja, ljubezniv v občenji z družimi, skoz in skoz ponižen brez vse ošabnosti in pisateljske taštosti. Njegova marljivost je neopisljiva, sam je rekel, da je vsaki den 5 pol napisal, v vsem svojem življenji 133,225 pol.

Neskončno lepi so jegovi: „autos sacramentales“ (Frohnleichnamsspiele), kojih je 400. Ostroumni znatelj španjolskega slovstva Schack piše o njih: „Wer zuerst in den Zauberkreis dieser Dichtungen eintritt, der fühlt

sich von einem fremden Geiste angeweht und erblickt einen andern Himmel, der sich über eine andere Welt ausspannt. Es ist als, ob dalmonische Mächte uns im finstern Sturme davon trügen, schwindelerregende Tiefen des Denkens thun sich auf, wunderbarräthselhafte Gestalten entsteigen der Finsterniss, und die dunkelrothe Flamme der Mytik leuchtet in den geheimnissvollen Born hinein, aus dem alle Dinge entspringen. Aber die Nebel zertheilen sich, und man sieht sich über die Schranken des Irdischen hinaus jenseits von Raum und Zeit in das Reich des Unermesslichen und Ewigen gerissen. Hier verstummen alle Misstöne, bis hieher steigen die Stimmen der Menschenwelt nur wie feierliche Hymnen von Orgelklängen getragen empor. Ein riesiger Dom von geistiger Architektur nimmt uns auf, in dessen ehrfurchtgebiethenden Hallen kein profaner Laut zu dringen wagt; auf dem Altare thront, vom magischen Licht erflossen das Mysterium der Dreieinigkeit, — ein Strahlenglanz, wie ihn irdische Sinne kaum zu ertragen vermögen itd.“

Literarni pogovori in odpisi.

J. P.

VII. *)

Podnebjje obeša svoje težke oblake na zemljo liki ranjena ptica svoja težka krila. Močvirnata je steza po dolinah, snegom kriti so vrhovi gorá, in motno tekó reke pod rušenimi bregovi. Polja eden del leži nežnozelen v mladej strni, drugi del je pokrit strniščem, podoba nagote razteza se črez oba. Vlažni vzduh neugodnim čuvstvom dotiplje človeka, in neki duh zapuščenosti, pustote in nepovoljnosti povlaščuje se nas.

„Kakó si otožno, jesensko nebó!

Pod tabo vse hira,

Vze vene, umira,

Življenje jemlje slovó“.

(Bor. Mirán).

Zató je planinar črede z rov v dolinico prignal; meščan zapusča selo ter se povrača v obljudjeno mesto; kmetovalec drži se svojega doma. Začne se hišno, domanje (domače) življenje. Kdor ima svoje ljubljeno zatišje, svoj kotec, rad se pomika va-nj ter nekim ugodnim čuvstvom zadovoljnosti gleda skoz okno na potovalca, ki gazi mokro cesto, in na voznika, ki prevaža v deževji blagó z enega kraja v drugi.

„Pozdravljena mi preljubljena sobica“, kliče učenjak, povrnóvši se z dalekega potovanja na svoj dom, „ti ozki čtverooglati svet, v katerem se kakor Noe v svojej „omari“ vozim po daljnem prostoru mišljenega

*) Glej VI. v 13. št. Zore.

svetá! Pozdravljena, ti drobna leščerba, nočna mi prijateljica, ti moja svetilnica v temi zmot in učenih labirintov! Pozdravljeni Vi častni zvezki, ki me gledate s police in iz kovčegov; sprejmite me zopet v svojo družbo! Pri vas odpira se mi zagrinalo duhá; pri vas odlega mi se trdo stisneno, od pozemskih borb obteženo srce. Pozdravljene vse ve stvarice po mojej sobi, koje me podpirate v mojem umovanji in spisovanji. Na srečno zimsko delavnost! na prisrčno našo zimsko družbo!“ — —

Kopeli so užé davno prazdne, zató pa kavarne po mestih polnejše. V učilišča in čitališča vre dijaški svet raznih barv in strok. S katedr se glasijo učeni govori, iz gledišč se razlega napeta koturnska in gladka in lahka glumska govorica. Bogataš odpira svoje sobane veselím „krogom“, a umetnik se kreta po dne v svojej ozkej delalnici, zvečer pa poseda k navadnej prijateljskej mizi v svojej „domačej“ gostilnici ter se s tovarišči prepira o tem, kar je najvzvišenejšega v človečkem življenji, o umetnosti. Pesnik pa, naš mož, sedi v svojej sobici, dostikrat hladnej, malokedaj zakurjenej, ter se sprehaja po lestvici zdaj više zdaj niže navdušenosti. Tega smo si mi izbrali za tovarišča; k njemu se hočemo tudi mi vsesti, in z njim pogovor o predmetu poezije, kteri smo v prejšnjem pogovoru začeli, imeti. In ti, čitatelj, sprejmi nas, ako te posebni posli na dom ne vežejo. Hajd k pesniku, kakovega si želimo!

D r o b n o s t i.

J. P.

— Parižki „Figaro“ je zračunil, da v preteklih 72 letih našega veka nijedna država nij toliko ustavnih prevratov imela, nega francozka. V tej dobi je francozka republika trajala 6 let, 1 mesec in 25 dnij; Bourboni so kraljevali 16 let in 17 dnij; Orleanci 17 let, 6 mesecev in 12 dnij, Bonapartci pa 33 let, 3 mesece in 26 dnij.

— V francozki jezik je vsled zadnje nemško-francozke vojne prišel nov glagol: „b i s m a r c k e r“, ki pomenja — prekaniti, opehariti.

Listnica opraviništva. G. Kunšič Anton: Prosimo adrese. — G. Štifter Fr. Vse v redu, — Mnogo naročnikov nam šče nij sprememb svojih bivališč naznanilo, zaradi česar jim nijsmo listov več poslali. Prosimo za te spremembe. — One č. gg. naročnike, koji šče niso za leto 1873, oziroma za 1872 naročnine doplačali, najuljudneje prosimo, naj to čem brže blagovole storiti.

 Denašnja „Zora“ ima 11. štev. „Vestnika“ za prilogo.

Izdajatelj i odgovorni urednik: Martin Jelovšek.

Tisk in založba „Narodne tiskarne“ v Mariboru.